

B E M U T A T Ó K

A BALKÁNI KÉM

Vonzó, hatásos, de ugyanakkor némileg megtévesztő a címe Dušan Kovačević ügyes, szórakoztató és tanulságos vígjátékának. A *balkáni kém* esetében ugyanis nem a kém, hanem a nyomozó az érdekes, róla szól ez az általános mozzanatok mellett nem kevés aktualitással írt komédia. Egy botcsinálta nyomozóról, akinek buzgalma nem ismer határt. Aki annak alapján, hogy a hivatalos szervek egyszer megkérdezték tőle, mit tud lakójáról, a Párizsból visszatért Petar Markov Jakovljevićről, arra következtet, hogy végtelenül komoly ügyről van szó, ami kiváló alkalom lehet éberségének bizonyítására. Ezt pedig múltja érdekében különösképpen fontosnak véli. A „felismerés” egy csapásra megváltoztatja addigi életét. Megszállottan nyomoz. Szabadságot vesz ki, majd felmond. Stratégiát dolgoz ki, mindenhová követi a „kém”, titkon fényképeket készít, lehallgat...

Ennyiből is nyilvánvaló, hogy jól ismert vígjátéki eljárással készült Kovačević darabja. Rögeszméje a botcsinálta nyomozót képtelenebbnél képtelenebb helyzetekbe sodorja. Mindezek a szituációk végtelenül komolyak és valóságosak is, de amikor valaki megszállottként veti magát a különféle helyzetekbe, akkor mind a szituáció, mind pedig a „hős” ellenállhatatlanul neveltségessé válik.

Látszatra tehát végtelenül könnyű dolga van annak, aki az efféle vígjátékot színpadra állítja. De csak látszatra, mert játékötletek nélkül nem funkcionál a vígjáték. Primož Bebler, a szabadkai előadás rendezője jól megérezte, milyen ötletekre van szüksége ahhoz, hogy a Kovačević elképzelt szituációk és szereplők kellő mértékben komikusak legyenek. Klasszikus bohózat megoldásokkal, némafilmek számtalanszor látott, s mégis mindig hatásos gejeivel fűszerezte az előadást. Van itt lavórba lépés, székről, asztalról történő lelépés... működik a nevetető gépezet. S egyáltalán nem hatástalanul. Ellenkezőleg, nagyon is funkcionálisan. Mert nem csak a komikumot csillantják fel a játékba átkotott ötletek, hanem ellenpontoznak is. Akkor jön be egy-egy geg, amikor szöveg szerint komoly dolgokról hallunk. A váratlan nem csak hatásosabbá válik ezáltal, hanem a jellemzés feladatát is ellátja. Neveltségessé tesz és minősít is.

A jól működő rendező mechanizmusban azonban csak két színész tallalta fel magát, Albert János és Karna Margit, akik az ellenpontozás el-

Dušan Kovačević: A balkáni kém. Fordította: Saffer Pál. Rendező: Primož Bebler. Díszlet: Hupkó István. Jelmez: Jasmina Ješić. Szereplők: Albert János (Ilija Čvorović), Karna Margit (Danica), Tallós Zsuzsa (Sonja), Ferenczi Jenő n. v. (Đura), Árok Ferenc (Albérló).

vének megfelelően komédiáznak és jellemet is formálnak a „nyomozó” és feleségének szerepében. Mindkettőjük remek játékát az teszi élvezetessé és hatásossá, hogy kellő pillanatban eljátszanak egy-egy helyzetkomikumra épülő szituációt, ugyanakkor pedig a realista színjátszás eszközeivel jellemzik a figurát. Egyszerre otthonosak a naturalista alakformálásban és a burleszkben. Sajnos, a többiekéről ez nem mondható el. Ferenczi Jenő a kémhajszába bekapcsolódó, ugyancsak fanatikus testvér szerepében első színpadra lépésekor akar csatát nyerni. S azután már sehogy sem tud szabadulni poénvadász szándékától, állandóan nevetetni akar, ami végül oda vezet, hogy egyáltalán nem nevetséges. „Félreviszi” a figurát, s lényegesen ront az előadás sikerén. De annyit mégsem, mint a lányt tolmácsoló Tallós Zuzsa, aki harmincéves fogorvosnő léteire amatőrmód csitniskedik, rosszul megválasztott ruhája is erre ösztönzi, s bosszantóan hamis. A „kém” Árok Ferenc játsszaná, ha ez a szerep meg lenne írva. Mintha az író minden igyekezetével a „nyomozókat” formálgatta volna, s az áldozatról elfeledkezett. Talán az lenne a legszerencsésebb, ha a „kém” színpadra sem lépne, csak beszélnének róla, de ekkor Molière kellene, vagy ha a különben jó, joggal mindenütt játszott vígjátékának ezt a szerepét is élőbbre tudta volna formálni.

Kevés hiányzik ahhoz, hogy a Szabadkai Népszínház előadása átlagon felüli, igazi színházi élmény legyen. A teljes sikerekhez azonban a fordításra (Saffer Pál munkája) is jobban kellene ügyelni. Olyan jó hallani, amikor „kötözni való bolond”-ot mondanak, de fülsértő, amikor „szemenszedett gonosztevő”-t hallunk szemenszedett hazugság vagy elvetemült gonosztevő helyett. Nem egészen érthető a „nagy sora van ennek” szókapcsolat sem. Ugyanakkor viszont pontosan érezzük az eredeti hatását az efféle részletekben: „én sem vagyok eldobni való”, „házunk kívüli esik a központon”, „filológiai fakultás”... Ennél már csak a színlap otromba magyartalanságai bántóbbak. Mutatóul íme néhány mondat: „1948-ban születtem Mrdenovac nevezetű faluban, amely Šabac körzetéhez tartozik. Az ébredés és a kiforrás korszakát csak évekkel később éltem át, többek között az emberekhez való kötődöttséget, az éghez és a földhöz való viszonyukat. Igaz történetek játszódnak le e két világ között; dallal, szenvedésekkel, kinnal, örömmel és bánattal karöltve... Minden ízemmel áthatja a nép összes fennkölt és mélységesen emberi tulajdonsága. Megkísértem mindazt magamévá tenni és megérteni elmélkedéseimben és írói öntudatra ébredéseimben, és amelyet szerény magam alkotta világomban sohasem sikerült megfejtenem, drámáimban írtam ki magamból...” Hát ilyesmire szokták mondani, ha a tehén megenné, megdöglene tőle. Az előadás, főleg Karna Margit és Albert János kiváló teljesítménye azonban kárpótol bennünket.

GEROLD László

A HAJNALI ÜRES SZÍNPADON

Különféle emberi világok, életformák találkozása mindig érdekes, és mindig drámai. Pontosabban: tartalmazza a dráma lehetőségét, csíráját.

Erre az ősi és mindig felhasználható igazságra építi *A hajnali, üres színpadon* című monodrámáját Petko Vojnić Purčar. A rádiós előadásra készült szöveg, amelyet a láthatatlan színházat megelőzően színpadon volt alkalmunk látni-hallani, egy színházi takarítónő élettörténetének vázlata. Stipić Janja (Kerekes Bevk Valéria tolmácsolja) mondja el életét — játszik, énekel, táncol néhány szerepet.

Az író számára Stipić Janja életének mozaikkockái a lényegesebbek, s a különféle betétek csak dúsító, színező elemekként kelljenek. A monodrámát előadó színész számára Janja életrajza a keret, s az igazi, a nagy feladat a különféle szerepek eljátszása. Kerekes Bevk Valéria él azzal a lehetőséggel, hogy jutalomjátékot rendezhet önmagának. A színész a takarítónőt is eljátsza, de épp úgy csak egy lehető szerepnek fogja fel, mint a nagydrámák vagy ismert zenésjátékok kiemelt, kiválasztott szerepeit. Kerekes Bevk Valéria nem akarja velünk elhitetni, hogy Stipić Janja, a színházi takarítónő játszaná el Strindberg Júlia kisaszszonyát, vagy énekelné el Sally Bowlest a Kabaréból. Amikor igazi színházi — drámai vagy énekes — szerepet játszik, akkor azt legjobb tudása szerint teszi, akkor a színésznőt látjuk, aki bizonyítékát adja annak, hogy mire képes, illetve lenne képes, ha élhetne a lehetőségekkel, ha színházban megkapná ezeket a parádés szerepeket, vagy — mint a Kabaré esetében — felidézi, milyen volt annak idején a színházi produkcióban. Nehéz és nagyon is fárasztó feladatra vállalkozik Kerekes Bevk Valéria, de láthatóan kedvvel, örömmel és értően teszi. Élvezi a játékot, mert ez az élet-eleme. Mindenekelőtt a zenés számokat adja elő kiválóan.

S mit csinál a szerepek köré keretnek írt élettörténettel? Helyesen szerepnek fogja fel. Kitalál hozzá egy hangot, kissé stilizált, de mégis jellegzetes beszédmodort, s hozzá illő hangsúlyt és hangfekvést, s kitalál néhány jellemző gesztust, mozdulatot. Ezek segítségével mondja el Janja munkábaállásának körülményeit, beszélget volt igazgatóival, igazgató urakkal és igazgató elvtársakkal, emlékezik arra, mikor színésznők szerelmi postása volt. Mesél a családjáról, gyerekkoráról, apjáról, aki megelégtelte az örökös, s nem túlságosan jövedelmező földtúrást s elment a vasúthoz, pályamunkásnak, majd a kalauzságig vitte, végül pedig lelépett egy másik nővel, otthagya családját. Felidézi házasságát, férjét, aki örökké ivott, míg nem átitta magát a túlvilágra is. Felcsillan benne szerelme az egyik színész iránt... Mindezt Janja Stipić, színházi takarítónő,

Petko Vojnić Purčar: *A hajnali, üres színpadon*. Monodráma. Előadja: Kerekes Bevk Valéria. Bemutató az újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület színpadán, 1984. febr. 3-án. Közreműködtek: Gajdos Zoltán (zongora), Petar Slaj (koreográfia) és Marijan Bevk (rendezés).

lányának, Violetának — tipikus színházi név! —, a másodéves, természetesen nagyon tehetséges színővendéknek mondja el — de csak képzeletben, az üres széksorok felett, amikor senki sem hallja, míg előadás után takarít a színházban.

És ha valamit kifogásolni kell, akkor az épp az alkalom eljátszása. Janja kezében vödörrel, felmosóval lép a színre, dolgozgat, emlékezik, s amikor rátalál egy-egy eldobott ruhára, jelmezre, akkor eljátssza a jelmezhez tartozó szerepet, majd visszavált takarítónőnek, s ilyenkor hiányzik a szükséges, meggyőző színpadi játék. Mintha nem lenne megrendezve az, ahogy Janja rátalál a különféle szerepekhez tartozó ruhákra. Ez a része kidolgozatlan az előadásnak, amely — ettől függetlenül — jól mutatja Kerekes Bevk Valéria igazi színészi lehetőségeit és értékét.

GEROLD László

A KÖZÉRTHETŐSÉG SÜLLYESZTŐJÉBEN

— Gondolatok néhány FEST-film kapcsán —

Ranko Munitić, az egyik legjelesebb jugoszláv filmkritikus írja az idei belgrádi nemzetközi filmfesztivál kapcsán, hogy „szerencsére ma már egyetlen kritikus sem annyira naiv és tudatlan, hogy a FEST-re összegyűjtött filmek halmaza alapján végső következtetéseket vonjon le a világ múlt évi filmterméséről”. Az idei FEST-ről szóló beszámolók és kommentárok többnyire elmarasztalták a fesztivál műsorát, a szervezést, a vetítések módját. Kifogások érték a rendezvény koncepcióját, véletlenszerűségét. Ma már senki sem beszél a FEST kapcsán artikulált válogatásról vagy átgondolt, tervezett műsorpolitikáról, inkább csak afféle tarka-barka filmvásárról, olcsó koktélról szólnak a jelentések. A mezőben, kritikusban ma már csak bizonyos illúziók, sejtelmek alakulhatnak ki a hetedik művészet aktuális világfolyamatairól. Persze ez is több, mint a semmi — mondhatjuk. Hisz mit szóljanak azok a filmbarátok, akik el sem jutnak Belgrádba. Még szerényebb betekintést kap a filmtermésbe a FEST újdéki két különműsorán a látogató. A tartományi székváros legelőkelőbb mozijában, az Arénában főleg a közönségsikerre számító „szuperproduciókból” kaptak kivonatot az érdeklődők, míg a „művészmozsi” hírében álló Ifjúsági Tribün vetítőtermében művészi szempontból valamivel igényesebb, egyszóval „érdektelenebb” alkotásokat láthattunk, különböző fesztiváldíjakkal megtámogatva. A filmművészet csendesebb, tartósabb hatásokra törekvő „remekei” közül Imamura *Narayamai balladáját*, Tar-